

Problematizarea - Instruirea prin problematizare

Metodele active sunt “*metode pedagogice prin care se urmărește ca elevul să devină artizanul propriei cunoașteri, adică să descopere el însuși cunoașterea, în loc să-i fie impusă*”. Termenul a început a se răspândi la începutul secolului XX, desemnând diferitele metode de instruire folosite în cadrul curentului Educației noi (Claparede, Dewey, Montessori, Kerschensteiner etc.). Aceste metode erau numite astfel în opoziție cu metodele învățământului tradițional, considerate a fi „**pasive**”. Unii pedagogi contemporani folosesc termenul metode active sau activ-participative mai ales cu referire la activitatea de cercetare, de descoperire sau de rezolvare de probleme. Învățarea prin rezolvarea de probleme (problem-solving) este o variantă a euristicii, o altă modalitate, mai complexă, de aplicare a teoriei învățării prin descoperire. Rezultatele pozitive obținute în cadrul studiilor și cercetărilor experimentale întreprinse (R. M. Gagne, J.S. Bruner) precum și cele înregistrate în practica școlară, anunță instruirea problematizată ca una dintre cele mai active și valoroase metode ale didacticii moderne. “*Ca tehnică de instruire, problematizarea își găsește utilitatea oriunde se pot crea situații-problemă care urmează a fi soluționate prin gândire comună și căutare, prin cercetare și descoperirea unor noi adevăruri, a unor noi reguli și invenția unor soluții de ordin superior care devin parte integrantă a repertoriului individual de achiziții*” Sensul principal al aplicării acestei metodologii este de a încuraja activitatea mintală a elevilor, de a provoca facultatea de combinare (asociere) și de a dezvolta invenția și creativitatea.

1. Problema și situația-problemă – clarificări conceptuale

La baza teoriei învățământului problematizant stă noțiunea de problemă, mai exact de “situație-problemă” și de proces de rezolvare a acesteia.

O problemă sau o situație-problemă desemnează o **situație contradictorie**, ce rezultă din trăirea simultană a două realități (deopotrivă cognitive și motivaționale) incompatibile între ele: pe de o parte, **experiența anterioară**, iar pe de altă parte, **elementul de noutate și de surpriză**, cu care este confruntat subiectul, ceea ce incită la căutare și descoperire de soluții de rezolvare prin intuirea unor relații aparent absente între vechi și nou. Se spune că “*o întrebare devine problemă atunci când generează o stare psihică de curiozitate, de nedumerire, de uimire, sau de incertitudine, de neliniște în fața unui obstacol ce trebuie învins, a unor dificultăți teoretice sau practice greu de depășit, de rezolvat, în față noutății, a necunoscutului*”.

Situația discrepantă dintre propriile cunoștințe și noutatea care nu se mai potrivește acestora este trăită de subiect ca pe un “conflict” lăuntric de natură epistemică pe care încearcă să îl rezolve prin căutarea și găsirea unor soluții adecvate.

Specificul acestei metode constă, în faptul că profesorul nu comunică cunoștințe de-a gata elaborate, ci pune elevii într-o situație de cercetare (de căutare) a informațiilor necesare pentru a ieși din starea problematică, “*conducându-i spre descoperire prin reflecție, spre construirea unor noi structuri ale realului*”⁴¹. Noțiunea de problemă semnifică aici tot ceea ce este dificil de explicat, de conceput; ea este “...*adeseori asemeni unei propoziții îndoielnice care pare să poată primi mai multe soluții*”. „*Esența problematizării constă în situația conflictuală care apare între necesitatea rezolvării unei probleme (a găsirii răspunsului la o întrebare) și experiența elevului, nesatisfăcătoare sub acest aspect și care nu-i permite, de aceea, să găsească soluția. Situația problematică crează, astfel, un fond apercceptiv favorabil receptării acelor cunoștințe (deprinderi, etc) care îl vor ajuta pe elev să depășească dificultățile care ar surveni și, prin aceasta, constituind o premisă deosebit de eficientă a stocării informației (prin integrarea ei în modul de a gândi al elevului)*”.

Predarea materiei prin punere de probleme, prin „problematizare” înseamnă, așadar, crearea unor asemenea „conflicte” de cunoaștere în cadrul procesului de învățământ și conștientizare a lor, a dezacordului dintre un nivel de cunoaștere (empiric) și altul (științific), spre care tinde să se ajungă. Sesizarea contradicției, conștientizarea ei, trezește la elevi o necesitate interioară de cunoștințe...” și nu de cunoștințe în sine, ci de cunoștințe ca mijloc de rezolvare a unei probleme”.

2. Cum se construiește o situație-problemă

În construcția unei situații-problemă trebuie luate în calcul următoarele aspecte:

- *situația-problemă necesită o foarte bună structurare în plan cognitiv și metodologic;*
- *profesorul trebuie să aibă clar în minte obiectivul cognitiv pe care dorește să-l atingă elevii;*
- *situația-problemă trebuie să fie în așa fel concepută încât să permită fiecăruia să acționeze și să efectueze operații mintale însușite deja;*
- *profesorul trebuie să aibă, prin urmare, o idee relativ clară asupra operațiilor mintale pe care le reclamă situația-problemă și cu care elevii s-ar putea implica în rezolvarea acesteia;*
- *situația-problemă trebuie să fie în așa fel gândită încât să permită elevilor libertate de acțiune și de investigație personală și în comun.*

În această situație cadrul didactic trebuie să-și dozeze intervențiile cu multă atenție pentru a conduce la rezolvarea problemei fără să ofere soluții dar și fără să înăbușe independența în gândire a elevilor.

3. Cum se rezolvă o situație-problemă/Procedura de aplicare

Problematizarea presupune patru momente fundamentale:

- Punerea problemei și perceperea ei de către elevi;
- Profesorul descrie situația-problemă, expune faptele, explică anumite relații cauzale, răspunde primelor solicitări ale elevilor fără însă a dezvălui soluțiile;
- Studierea aprofundată și restructurarea datelor problemei;
- Prin discuții aprofundate elevii urmează să definească problema, să reflecteze asupra datelor acesteia, să identifice caracteristicile esențiale ale situației. Este momentul de explicare și de adâncire a înțelesului problemei prin discuții, de reactualizare, selectare și organizare a cunoștințelor anterioare relevante, de reîmprospătare a unor deprinderi, care pot fi implicate în rezolvarea problemei;
- Căutarea soluțiilor posibile la problema pusă;
- În această etapă, elevii: analizează atent informațiile selectate și sintetizează informațiile pentru a recupera esențialul, fac conexiuni logice, emit raționamente probabilistice, anticipează evenimente, consecințe, formulează ipoteze privind soluționarea problemei, emit soluții.

Profesorul poate interveni pentru a clarifica datele problemei, izolează informații esențiale, reorganizează datele, orientează discuțiile, ajutându-i pe elevi să-și stabilească, prin eforturi proprii, calea de elucidare a contradicției. Este încurajată emiterea cât mai multor ipoteze posibile, justificarea logică, verificarea ipotezelor.

4. Obținerea rezultatului final și evaluarea acestuia

- Alegerea soluției optime, logice de rezolvare a problemei și verificarea în practică a soluțiilor, răspunsurilor elaborate;
- Confruntarea rezultatelor cu ideile prezentate în materialul de referință.

Achiziționarea limbajului necesar rezolvării de probleme și dezvoltarea capacității de a identifica mai multe soluții pentru rezolvarea unor probleme se realizează chiar de la vârsta preșcolară. Exemplele se găsesc în anexa nr.1.

2.5.4. Dezavantaje și limite ale metodei

Problematizarea îndeplinește multiple valențe sub aspect formativ-educativ, antrenând întreaga personalitate a elevilor și susținând motivația învățării. Privind prin prisma educației permanente metoda formează la elevi un stil de muncă activ deschizându-le accesul către cunoașterea prin efort propriu. Sub aspect psihologic rezolvarea de probleme contribuie la dezvoltarea încrederii în sine.

Problematizarea ocupă un loc central, de multă vreme în școlile occidentale.

„Acolo a devenit evident că nu toate lecțiile pot utiliza această metodă, pentru simplul motiv că asemenea activități cer foarte mult timp. Pentru a se însuși anumite cunoștințe în acest mod este nevoie de trei-patru ori mai multe ore decât prin expunerile profesorului”. La noi în țară deși se vorbește de cel puțin 20 de ani de această metodă este foarte puțin utilizată deoarece programele de învățământ n-au fost aerisite, simplificate, pentru a avea timpul necesar unei aprofundări serioase și a unei educări autentice a gândirii.

Deoarece problematizarea, **nu realizează sistematizarea cunoștințelor**, condiție care asigură temeinicia înțelegerii și memorării, expunerea se folosește în continuare, mai ales în cazul majorității lecțiilor de literatură, istorie și geografie unde sunt necesare relatarea de evenimente, ori descrieri. *„În acest caz, să amintim remarca unui psiholog elvețian Eduard Claparede, partizan al școlii active, care observa că și o lecție bazată pe expunerea profesorului poate fi activă, dacă ea se vrea un răspuns la o problemă schițată la începutul orei”.*

O altă problemă foarte importantă este modul în care profesorul apreciază rezultatele învățării: *„chiar dacă se folosește din plin problematizarea și munca pe grupe, rezultatele nu vor fi importante, dacă profesorul continuă să aprecieze cu notă maximă simpla memorare a spuselor sale deoarece elevul până la urmă învață să promoveze o școală”.* Memorarea mecanică a cunoștințelor nu are nici un fel de valoare instructivă; cunoștințele nu pot fi utilizate în diferite situații problematice. Totuși trebuie făcută distincția între învățarea mecanică și învățarea conștientă, aceasta din urmă este specifică și învățământului tradițional (D. Ausubel). În toate situațiile însă cadrele didactice trebuie să verifice gradul de aprofundare a cunoașterii implicând elevii în rezolvare de probleme. *„Numai posibilitatea de a utiliza cunoștințele pe plan teoretic și practic garantează seriozitatea asimilării, valoarea muncii de predare-învățare desfășurate în școală.”*² Este o aserțiune care trebuie conștientizată și utilizată cu largă aplicabilitate în învățământul actual.

² Cosmovici, Iacob (2005), p. 180

Bibliografie:

1. Cerghit, Ioan (2002), *Metode de învățământ*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
2. Cosmovici, Andrei, Iacob, Luminița (2005), *Psihologie școlară*, Editura Polirom, Iași;
3. Gagne, Robert (1975), *Condițiile învățării*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Prof. învățământ preșcolar: Aurelia Ghiolmez

Școala Gimnazială „Nifon Bălășescu”, Grădinița cu program prelungit nr.2, Tulcea